

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94(437.3)(1-23)«1471/1526»: 329.7
DOI: 10.24144/2523-4498.1(40).2019.170755

БОРОТЬБА МІСТ ЗА ПОЛІТИЧНІ ПРАВА У ЧЕСЬКОМУ КОРОЛІВСТВІ В ПЕРІОД ПРАВЛІННЯ ДИНАСТІЇ ЯГЕЛЛОНІВ (1471-1526 рр.)

Андрусак Ярослав Ярославович

кандидат історичних наук, доцент кафедри античності,
середньовіччя та історії України домодерної доби
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

E-mail: yaroslav.andrusyak@uzhnu.edu.ua

Researcher ID: G-3693-2019

<http://orcid.org/0000-0002-7021-3402>

Статтю присвячено аналізу політичних суперечок і боротьби міського стану за свої права, привілеї, свободи в період правління династії Ягеллонів. На поч. XVI ст. у боротьбі проти чеської шляхти об'єдналося 32 королівських міста. Основною причиною протистоянь були не лише економічні питання, але й політичні. Значно ускладнювали ситуацію релігійні суперечки. Розкрито п'ять форм протистоянь між вищим і міським станами: 1) боротьба міст проти оповедників «земських порушників»; 2) регіональні військові сутички; 3) захоплення містянам градів і торгів; 4) станова боротьба в Чеському королівстві (з небезпекою відкритих протистоянь); 5) випадкові сутички між містянами і шляхтою, що носили побутовий характер і могли перерости у серйозніші міжстанові протистояння. Простежено чотири етапи протистоянь між королівськими містами і вищим станом: 1) до суперечок щодо «Земського статуту»; 2) період боїв з оповедниками; 3) час до очолення міського стану князем Бартоломеем Мінстерберським; 4) до 1520 р., коли йшла боротьба щодо запровадження умов Святовацлавської угоди 1517 р. Міжстанові суперечки могли призвести до децентралізації, громадянської війни та роздробленості Чеського королівства. Досліджено зміст і політичне значення Святовацлавської угоди, що юридично завершила конфлікт між містами та чеською шляхтою. Згідно з нею розширювалося право на здійснення правосуддя власне містами, тоді як юрисдикція земського і придворного судів на містян не розповсюджувалася. Міський стан підтвердив право третього голосу. Серед істориків існують розбіжності щодо значення Святовацлавської угоди. Одні вважають її перемогою міст, інші – вищих станів. Відзначимо, що документ використовувався в чеському судочинстві при вирішенні суперечок між шляхтою і містами аж до другої пол. XVIII ст. Таким чином, Святовацлавська угода доповнила «Земський статут» та заклала основні правила соціально-політичних відносин у Чеському королівстві на етапі формування станово-представницької моделі державного управління.

Ключові слова: Ягеллони, міста, стани, пани, рицарі, шляхта, з'їзди.

Постановка проблеми. Представниками чесько-угорської династичної лінії Ягеллонів були Владислав II (1471–1516) і Людовік II (1516–1526). За час правління чесько-угорської династичної лінії Ягеллонів в землях Чеської корони відбулося формування станово-представницької моделі державного управління, що суттєво послабило позиції короля і посилило позицій чеських станів. Виданий у 1500 р. «Земський статут Владислава II» призвів до суперечок і протистоянь між вищим та міським станами. Основною причиною протистоянь були не лише економічні питання (боротьба за ринки збуту товарів, виробництва товарів, право торгівлі і т.д.), але й політичні. Значно ускладнювали ситуацію релігійні суперечки. Вищі стани робили нові спроби обмежити права містян. Їх основним аргументом було те, що вільними людьми є лише власники землі, тобто вищі стани (князі, пани, рицарі). Отже, міста мають підпорядковуватися їм, а королівські міста – королю. Відзначимо, що давнє королівське право надавати містам привілеї втрачало свою дію [Масек, 2002, с.

322-323; Pešek, Zilynskyj, 1984, s. 137-138; Marek, 1971, s. 287-298]. Втілення цих ідей могло призвести до децентралізації та роздробленості Чеського королівства. Проблеми стали зародком нового великого конфлікту, а саме боротьби міст проти вищих станів за збереження прав, свобод і привілеїв.

Метою нашої наукової студії є спроба висвітлити боротьбу міського стану за політичні права та розкрити її вплив на формування станово-представницької моделі державного управління. Зауважимо, що автор не торкається питань пов'язаних з церковно-релігійними протистояннями, що може бути темою окремого дослідження.

Джерельною основою для написання дослідження послужили документи, опубліковані у збірниках «Архів Чеський» (Archiv Český) та «Кодекс муніципального права» (Codex juris municipalis).

Важливу інформацію містять розділи IV, V, VI, VII томів «Архіву Чеського», опубліковані Ф. Палацьким та Й. Калоуском, розділи X тому, опублікованого Ф. Каменічком і Ф. Дворським, та розділи XVIII і XXI томів, опублікованих В. Схулзом. У IV, V, VI томах, виданих у 1846, 1862 та 1872 рр.,

нами опрацьовано розділи «Акти і рішення з'їздів у Чеському королівстві, Земський статут Чеського королівства, виданий за короля Владислава II у 1500 р.», у які введено акти і рішення з'їздів, закони та укази, що висвітлюють політичну боротьбу міського стану [Palacký, 1846; Palacký, 1862; Palacký 1872]. У VII томі, виданому в 1887 р., важливим є розділ «Листи Зденека Лева з Рожміталя 1508-1532» [Dvorský, 1887]. Тут містяться листи пана Зденека Лева з Рожміталя, що висвітлюють політичне життя та міжстанові суперечки. У X та XI томах, виданих у 1890 і 1892 рр., привертають увагу розділи «Листи роду Градецького і Рожмберського» [Rezek, 1890; Rezek, 1892]. У XIX і XXI томах, виданих в 1900 та 1903 рр., документи розділів «Листи до Коуржіма відіслані та Листи до Будейовіц відіслані» [Schulz, 1900; Schulz, 1903], розкривають політичні суперечки між чеською шляхтою і міським станом.

Не менш важливу інформацію містить IV том збірника «Кодекс муніципального права», частини 2 і 3 укладені А. Гаасом та видані Чехословацькою академією наук у 1960 і 1961 рр. [Haas, 1960]. У розділі «Привілеї не королівських міст чеських 1453-1500» висвітлено права та привілеї не королівських міст, що відігравали важливу роль у політичній боротьбі міського стану.

У зарубіжній історіографії проблема боротьби міського стану за свої права і привілеї розглядається переважно в контексті висвітлення внутрішньо-політичних подій.

В чеській історичній науці окремі аспекти питань окресленої проблематики знаходимо в фундаментальній праці Ф. Палацького «Історія народу чеського в Чехії та Моравії» (V том) [Palacký, 1930].

Варте уваги і тринадцяти томне фундаментальне дослідження «Історії міста Праги», яке видавалося В.-В.Томеком протягом 1855-1901 рр. [Томек, 1894]. У VII, IX і X томах міститься інформація, пов'язана з правлінням представників династії Ягеллонів, а саме: укази та привілеї королів, видані для міста Праги, їх вплив на політичну і соціально-економічну ситуацію міста. Висвітлені окремі з питань, пов'язаних із політичною боротьбою за владу в Старій і Новій частинах Праги, розкрито боротьбу міського стану проти панів і рицарів за свої права і свободи.

Новий напрямок осмислення проблеми внутрішньополітичних протиріч, зокрема протистояння панів і рицарів із міським станом, розробляли Й. Воцела [Wocela, 1847] та З. Вінтер [Winter, 1890].

Видатний чеський історик, правознавець, політик Я. Челаковський досліджував правові відносини Чеського королівства. У своїх дослідженнях автор характеризував земські й міські статuti за правління династії Ягеллонів [Čelakovský, 1895].

Слід наголосити на чотиритомній праці Й. Мацека «Ягеллонський вік у чеських землях» [Macek, 2002]. Третій том автор присвятив висвітленню питання ролі й діяльності міського стану. Подано соціально-політичну боротьбу міського стану з чеською шляхтою, внутрішні суперечки економічного, релігійного і культурного характеру.

Варта уваги стаття, опублікована К. Малім, у якій вперше подано детальний аналіз окремого договору – Святовацлавської угоди 1517 р. [Malý, 1955]. Автор подає нове бачення укладання цього договору як станового компромісу між шляхтою і містами.

Не менш важливою є студія В. Ванечка щодо діяльності чеських з'їздів у період існування станової монархії [Vaněček, 1970]. У ній уперше подано проблему політичних відносин у контексті аналізу станової монархії.

Слід не оминати узагальнюючу працю Ф. Гоффмана в якій розкрито еволюцію середньовічних міст Чехії й Моравії [Hoffmann, 2009].

В славістиці історія середньовічних міст Чехії знайшла відображення у працях російських істориків. Важливим дослідженням є праця видатного російського історика-медієвіста А. Ясинського [Ясинский, 1901], що вивчав соціально-економічну, аграрну та правову історію Чехії.

Щодо радянської історіографії, то окремі питання соціально-економічного розвитку середньовічних міст Чехії розкрито в узагальнюючих працях: «Історія Чехії» під редакцією В. Пичети [Пичета, 1947] та «Історія Чехословаччини» під редакцією Г. Санчука [Санчук, 1956], а також в монографіях А. Озолина [Озолин, 1978], Б. Рубцова [Рубцов, 1958], Г. Мельникова [Мельников, 1977] та А. Виноградової [Виноградова, 1978]. В сучасній російській історіографії проблему розвитку середньовічних міст Чехії висвітлено в студіях С. Пушкар'єва [Пушкар'єв, 2007] та О. Галямичева [Галямичев, 2011; 2014].

Щодо українських медієвістів, то доцільно згадати дослідження Т. Олексієвця [Олексієвцев, 2007] в якому автор розкрив урбанізаційні процеси на території Чехії часів правління останніх Пржемысловичів. Однак, питання, що стосуються соціально-економічних та правових умов формування міської мережі Чехії хронологічно охоплюють XIII ст. Таким чином, комплексні дослідження з окресленої нами проблеми в українській історіографії відсутні.

Виклад основного матеріалу. У період правління чеської династичної лінії Ягеллонів перші прояви суперечок між шляхтою і містами проявилися на Бенешівському з'їзді 1473 р. Міський стан опирався прийняттю відповідних рішень. Однак небезпека перед угорським королем Матяшем Корвіном та укладення Оломоуцького миру змусили стани призупинити суперечки. У 1479 р. міський стан без вагань погодився з рішенням Святовацлавського з'їзду, що королівську раду мають формувати лише представники вищої шляхти (пани і рицарі) [Palacký, 1846, s. 496-502]. Однак шляхта виборолла собі у 1481 р. ще право погоджувати з королем призначення на посади чиновників [Palacký, 1846, s. 504-505].

Й. Маецк виділяє чотири форми протистоянь між вищим і міським станами: 1) боротьба міст проти оповедників (оровědník – верства шляхти, що займалася розбоєм і завдавала шкоди жителям королівства, «земський порушник»); 2) регіональні військові сутички; 3) захоплення містянам градів і торгів; 4) станова боротьба в Чеському королівстві (з небезпекою відкритих протистоянь) [Macek, 2002, s. 328; Čechura, 2012, s. 131]. На думку автора, можна

ще додати випадкові сутички між містянами і шляхтою, що носили побутовий характер і були досить численні. У залежності від учасників індивідуальні конфлікти могли переростати у серйозніші міжстанові протистояння.

У період правління династії Ягеллонів можна виділити чотири етапи протистоянь між королівськими містами і вищим станом: 1) до суперечок щодо «Земського статуту»; 2) період боїв з оповедниками, зокрема паном Копідланським; 3) час до очолення міського стану князем Бартоломеєм; 4) до 1520 р., коли йшла боротьба щодо запровадження умов Святовацлавської угоди 1517 р. Вперше ці етапи були запропоновані Й. Пешеком та Б. Зілінським. Як зауважив Й. Мацек, упродовж цих чотирьох періодів напруження іноді сягало такої гостроти, що ледь не спалахнула громадянська війна [Мацек, 2002, s. 334].

На поч. XVI ст. у Чехії об'єдналося 32 королівських міста (*див. додаток*) [Vaniš, 1982, s. 126-187; Vaniš, 1979, s. 5]. Міста, що входили до об'єднання, присягли на вірність королю та зобов'язувалися в разі потреби надавати йому військову допомогу. Міський стан заради посилення своїх позицій уклав угоду не сперечатися між собою в судах та вирішувати суперечливі питання особисто [Palacký, 1872, s. 217-218]. Й. Мацек вважає, що королівських міст було більше. Це підтверджує «Клавдіанова карта», на якій королівським символом відзначено 36 міст (причому без поділу Праги на Нову і Стару). До них можна віднести м. Хеб (початкова назва – Егер), Рокіцани (чеськ. Rokycany), Тахов (чеськ. Tachov), Пршібрам (чеськ. Příbram) і Раковнік (чеськ. Rakovník). Правами і привілеями королівських міст також користувалися Менше Місто празьке, Нове Місто празьке, Вішеград та Велварі. Загалом 40 королівських міст [Мацек, 2002, s. 21-22; Šechura, 2012, s. 157]. А З. Вінтер припускає, що королівських міст у другій половині XVI ст. було 42 [Winter, 1890, s. 5]. На Моравії королівських міст було шість: Оломоуц, Брно, Їглава, Зноймо (чеськ. Znojmo, колишня назва нім. Znaim), Угорське Градіште (чеськ. Uherské Hradiště) та Унічов (чеськ. Uničov). Інші королівські чи маркграфські міста перебували у володіннях панів [Kameníček, 1890, s. 312; Marek, 1971, s. 281-303; Maček, 2002, s. 23; Hrubá, 2003, s. 55-58; Nosák, 1938, s. 53].

Нова хвиля протистоянь відбулася після від'їзду короля Владислава II в Угорщину. За відсутності короля протягом 1490–1499 рр. влада в Чеському королівстві опинилася в руках чотирьох гетьманів та вищої знаті. Виданням збірника законів «Земського статуту Владислава II 1500 р.» члени вищого стану отримали всю законодавчу і виконавчу владу в державі. Третій стан мав право голосу лише в питаннях, що стосувалися міст. На з'їзді станів 30 вересня 1500 р. між вищим і міським станом розпочалися суперечки. Після зачитання «Земського статуту» міста відразу не визнали його і просили внести зміни. Міський стан наголошував, що їх думку не було враховано при затвердженні такого важливого документу. Вони вимагали врахувати їх голос на правах третього стану, натомість обіцяли не втручатися у справи земських судів [Palacký, 1862, s.

262].

Щоб вирішити суперечку між шляхтою і містами король призначив новий з'їзд у Прагу на березень 1501 р., на якому мали обговорити доопрацювання законів. На з'їзді було ухвалено такі рішення: статки містяни Кутної Гори мали бути записані до статуту на зразок Празьких, пани та рицарі на судах могли бути відсутні і свідчити у письмовому вигляді [Palacký, 1930, s. 272].

Проблема відносин між станами мала вирішуватися судами. Виграти судову справу могли лише справжні знавці права. Відстоювати інтереси міст у суді мав один із найкращих знавців тогочасного чеського права – Вікторин Корнеліус із Вшегрд (1460–1520, писар королівського уряду).

Містяни і знать вислали королю свої скарги. У скарзі міст зазначалося: 1) пани і рицарі намагалися позбавити міста права «третього голосу». Стверджувалося, що міста є платниками королівських податків та виконують королівські повинності; 2) пани втручаються у господарські справи міст, займаються виробництвом пива не лише для власних потреб, але й для продажу у містах, але забороняли ввіз зернових і продаж їх на вигідніших умовах іноземцям; 3) щодо «Земського статуту», то пани і рицарі забороняють містам, крім Праги і Кутної Гори, реєструвати статки громади чи окремих осіб у статутах, навіть якщо король дав згоду; 4) пани та рицарі часто без поважних причин притягають містян до земського суду всупереч їх правам і свободам. За законом суд має відбуватися за участі бургграфа або міського коншела (konšelé – члени міської ради). Окрім збіглих або челяді, ніхто з містян не повинен притягатися до суду; 5) король завжди радиться з панами та рицарями щодо питань міського стану; 6) пани в міських корчмах переховують злочинців, і коли міста висувають обвинувачення власникам таких закладів, то пани їх вигороджують; 7) шляхта на своїх землях створює нові містечка і ринки, завдають шкоду економіці міст; 8) у панствах виникають і нові села; 9) пани забороняють містам здійснювати смертні кари і в разі потреби переводять злочинців до Праги; 10) пани і рицарі не хочуть приймати в судах листи міст, завірені міською печаткою; 11) перешкоджають шлюбам поміж залежними селянами та міщанами; 12) не ремонтують у містах свої будинки; 13) міста відмовляються визнати «Земський статут 1500 р.», виданий без їх участі [Palacký, 1872, s. 328; Palacký, 1930, s. 277-280; Naas, 1960, s. 98-101].

На противагу цим скаргам пани і рицарі висунули свої: 1) містяни вимагають сплати мита з товарів, які ввозяться в міста; 2) забороняють затримувати злочинців і самі їх не ловлять; 3) декотрі міста тримають у власності землі, які їм не належать; 4) не хочуть записувати власність селян у містах до міських статутів; 5) втручаються в суперечки між панами і рицарями, намагаються їх судити; 6) переховують утікачів; 7) затягують судові справи у міських судах до трьох – чотирьох років; 8) у містах немає чітко визначених цін на купівлю і продаж товарів; 9) на ринках скуповують товари та перепродують їх; 10) не дозволяють із міст експорт солодошів; 11) не дозволяють імпорт вина в м. Прагу; 12) будують

дамби на річках, що заважає переміщенню човнів; 13) перешкоджають купцям купувати вовну, продають сукно здебільшого міським майстрам; 14) якщо пани знаходять у містах свого залежного, то міста перешкоджають його поверненню; 15) не допускають рицарів до міських справ; 16) багато колишніх рицарів, що стали міською елітою, виступають проти панів [Palacký, 1930, s. 281].

У січні 1502 р. король Владислав II прибув до Праги. Відтак 11 лютого 1502 р. було призначено нових коншелів, а 17 лютого 1502 р. підтверджено рівність прав поміж чеською шляхтою та іноземним дворянством [Čornej, Bartlová, 2007, s. 520; Macek, 2002, s. 315]. Було скликано з'їзд станів на 21 лютого 1502 р. Про з'їзд, що відбувся, відомо мало. Спочатку було зачитано новий «Земський статут Владислава II 1500 р.» у присутності короля, вищих станів, суддів, не було лише представників міського стану. Вже 17 лютого 1502 р. до «Земського статуту» було записано наступне: *«Король разом зі своїм урядом, містами, підданими, землями, маєтками, монастирями має право заперечити чи допомагати кожному, хто відстоює свої права і свободи у суді перед панамі»* [Palacký, 1872, s. 236-237]. Відтепер ніхто не мав права виступити проти «Земського статуту» і був змушений діяти відповідно до його законів. Таким чином питання між станами було розв'язане королем. Міста втратили своє право «третього голосу», оскільки визнавалися підданими короля, який мав право вирішувати їх проблеми.

Щодо суперечки між станами, то король 22 березня 1502 р. виніс наступне рішення: 1) що стосується «третього голосу» міського стану, то знать на з'їздах має право вирішувати питання без участі міст, що стосується виборів короля, то міста мають право голосу, а також у питаннях призначення податків та надання військової допомоги для ведення війн. Щодо виборів короля, то відтепер його можуть обирати не лише в Празі, але й в інших містах, визначених трьома станами; 2) пани та рицарі залишають за собою право на замки, маєтки, ринки і т. д. Щодо варіння пива, то міста керуватимуться рішенням, виданим ще за короля Їржі з Подебрад. Селянам варити пиво заборонено; 3) містам підтверджуються їх права та свободи і відповідним записом вносяться до «Земського статуту»; 4) міста зобов'язуються брати участь у земському суді; 5-8) на ці прохання містам відповідь дана не була; 9) злочинців мають страчувати у Празі, але за перевіз міста мають отримати відшкодування; 10) нове рішення панів щодо свідчення в судах підтримано; 11) панам дозволяється вимагати від міст повернення збіглих жінок і сиріт; 12) якщо пани не займаються своїми будинками в містах, то міста мають право їх конфіскувати; 13) не було дано відповіді [Palacký, 1930, s. 286]. Не задовольнившись п'яту та тринадцяту скарги, міста позбавлялися права виносити рішення про смертну кару. Судячи з цього рішення, можна зробити висновок, що міста зазнали поразки, бо король Владислав II підтримав вищі стани. Це підтверджує лист короля від 23 березня 1502 р. до Кутної Гори, в якому він зазначає, що міста виглядають зрадженними. Вже 31 березня 1502 р.

король залишив Прагу і повернувся в Угорщину [Wocela, 1847, s. 413-416].

За таких обставин міста зібралися 2 травня 1502 р. на нараду у Празі й прийняли наступні рішення: 1) гетьмани країв, що були призначенні без погодження з містами, визнаватися не будуть; 2) містяни не вирішуватимуть суперечки між собою в земському суді; 3) міські податки залишатимуться на ратушах; 4) у випадку військового виступу шляхти міста об'єднують свої сили. Наростає досить серйозний опір шляхті, а міста мали значну військову силу [Čornej, Bartlová, 2007, s. 520; Palacký, 1872, s. 217-218; 269-271]. Назривала небезпека збройного конфлікту, що могла перерости у громадянську війну.

Відзначимо, що у Празі до влади прийшли молоді, енергійні, рішучі особи. Це давало можливість міському стану пропонувати нові переговори. Цьому сприяв верховний канцлер Ян із Шелмберка. Міста пропонували повернутися до правових відносин, що регулювали дії шляхти і міст станом на 1500 р., і відмінити дію нових законів. Король призначив новий з'їзд на 11 листопада 1502 р. За такої складної ситуації вищі стани дали дві відповіді містам. У першому листі від 14 листопада 1502 р. йшлося про непорушність прав та свобод міст. У другому від 15 листопада 1502 р. пани і рицарі підтверджували свободи міст, відкритим залишалось лише питання про право шляхти повертати собі збіглих. Всі зміни були від 15 листопада 1502 р. внесені до «Земського статуту». За таких обставин боротьба між станами призупинилася. Пани і рицарі, маючи зовнішні проблеми, зокрема боротьбу з німецьким дворянством, не бажали розпочинати військові дії проти міст [Čornej, Bartlová, 2007, s. 522; Macek, 2002, s. 340-341]. Таким чином, міський стан отримав підтвердження декотрих прав і свобод, а з їх інтересами потрібно рахуватися.

Це виявилось при вирішенні суперечки між панамі Шліками та Ідржіхом Вшерубським. Права міст були записані до земських дошок (22 жовтня 1505 р.) без королівської санкції. Відзначимо, що міський стан отримав право здійснювати суд у випадку насилля чи злочину в містах. 3 жовтня 1506 р. рицар Ян Копідланський вчинив бійку із землевласником Яном Цукрем із Тамфелду та вбив його. Рицаря відразу було схоплено і ув'язнено та винесено смертну кару. Не давши змоги просити помилування, Яна Копідланського було страчено (обезголовлено) біля ганебної колони міста [Čornej, Bartlová, 2007, s. 527; Tomek, 1894, s. 231, 246-247]. Законність такого вчинку ніхто не заперечував, але шляхта вважала це образою [Macek, 2002, s. 344; Palacký, 1872, s. 358]. Звичайно, це стало новим приводом для ворожнечі між вищою знаттю та міським станом [Čornej, Bartlová, 2007, s. 528; Čechura, 2012, s. 132]. Як свідчать джерела, такі випадки були не поодинокі [Rezek, 1892, s. 134; Palacký, 1872, s. 347]. Реакція шляхти, яка збиралася на з'їзд 5 березня 1507 р., не забарилася. Рішенням з'їзду було внесення змін до «Земського статуту», а саме: *«Пражани чи жителі інших міст у Чеському королівстві не мають права чинити самосуд над панамі або рицарями без розгляду справи у земському*

суді» [Čornej, Bartlová, 2007, s. 523; Pešek, Zilynskyj, 1984, s. 138-160; Pánek, 2001, s. 13-17; Čornej, 1993, s. 184-185].

Політична ситуація в Чехії ставала дедалі напруженою. Король не підтримав пражан і справа з Копідланським залишилася відкритою (винесено рішення у 1509 р.) [Palacký, 1930, s. 355; Čornej, Bartlová, 2007, s. 532; 447, s. 417-418]. Пани і рицарі 5 березня 1507 р. уклали між собою угоду (двосторонній запис), яку було внесено до земських дошок і підтверджено старі й нові права шляхти, що обмежувало права міст [Macek, 2002, s. 345]. Міський стан погоджувався визнавати рішення земського суду лише у трьох випадках: 1) при записі вільних статків міст чи містяни; 2) при вирішенні питання збіглих селян; 3) при вирішенні питань про челядь, яка втекла у місто [Macek, 2002, s. 341; Tomek, 1894, s. 183; Palacký, 1872, s. 271-272]. Стосовно суду над містянами, то це питання було дискусійним і залишалось відкритим.

Внаслідок заворушень у Празі пани та рицарі видали маніфест проти пражан, автором якого був пан Рендл із Оушави. За маніфестом жоден пан чи рицар не має права бути осуджений будь-де, окрім Земського суду. У разі порушення шляхтою права вони мають захищатися згідно з правами і свободами. У маніфесті також викладено всі права Земського суду та обов'язки міст [Schulz, 1903, s. 257; Tomek, 1894, s. 243; Macek, 2002, s. 345]. Наслідком цих подій став з'їзд 15 березня 1508 р. Головним питанням було доповнення та внесення змін до деяких законів. Після таємної наради між панами Вілемом із Пернштейна, Петром Голіцьким із Штернберка та представниками міст 22 березня 1508 р. було прийнято наступне рішення: *«Пражані та посли королівських міст на правах третього стану цього королівства пообіцяли дотримуватися панських і рицарських прав, як записано в законі, натомість пани і рицарі мають дотримуватися прав міських. Все, що нове, має вноситися чи змінюватися у «Земському статуті», повинно обговорюватися з міським станом»* [Palacký, 1930, s. 339-340]. Всі ці зміни були підтвердженні довіреними особами і набрали юридичної сили Святоякубським мандатом (1508 р.). Міщани вибороли собі право третього голосу в Чеському королівстві і підтвердили свої права та свободи. Зауважимо, що суперечливими залишалися економічні питання (про ринки, право торгівлі, варіння пива) [Čornej, Bartlová, 2007, s. 530; Čechura, 2012, s. 136; Matějček, 1959, s. 329-337]. Завдяки цьому документу протистояння між вищим та міським станами, що тривали з 1479 р., вдалося призупинити.

Зауважимо, що мали місце суперечки всередині міського стану (поміж міським станом Старого та Нового міст Праги). Вже з 1505 р. відбулися домовленості щодо об'єднання урядів обох міст та обрання єдиного голови. Перешкоджав цьому наданий королем Владиславом II привілей 1504 р. Новому місту, що обмежував права жителів Старого міста. Можна припустити, що цей привілей був виданий за порадою панів, які хотіли перешкодити союзу міст [Palacký, 1930, s. 330; Čornej, Bartlová, 2007, s. 533-534]. Празькі міста вдалося примирити,

однак остаточного об'єднання не відбулося. Суперечки між самим міським станом послаблювали їх політичні позиції.

Нові протистояння розпочалися в 1512 р. Їх причиною стало нехтування вищими станами міського права третього голосу. Пани вважали, що «Земський статут 1500 р.» вирішив цю проблему. Цьому сприяли і доповнення, видані у 1502 та 1508 рр. Міста ж вважали, що їх права хоч і записані до земських дошок, але вони не дотримуються [Palacký, 1872, s. 386-391]. На з'їзді в Кадані 5 травня 1512 р. голос міст не було враховано. Міста вимагали у вищого стану пояснення. У разі неприйняття рішення міста погрожували не брати участі в земських з'їздах, що провокувало нову політичну кризу [Palacký, 1930, s. 379].

Розпочалася нова хвиля міського руху за власні права і привілеї (1512 р.). У зв'язку з цим 7 травня 1512 р. міський стан Праги розіслав листи до всіх королівських міст із закликом об'єднатися для спільної боротьби за свої права [Macek, 2002, s. 350]. До цього руху були залучені нові сили, представлені Яном Главсою, Яном Пашком та Сигізмундом Ванічковським, званим «Пан Сіра» [Denis, 1932, s. 269-270; Macek, 2002, s. 350].

Чотири посли від міського стану 1 вересня 1512 р. мали їхати до короля в Угорщину, щоб домовитися про призначення нового архієпископа, обговорити питання прибутків і боргів короля та обіцянки щодо Силезького князівства. Владислав II вимагав дотримання «Земського статуту» і визнання Земського суду. Він дав дозвіл на проведення з'їзду, щоб міста могли обговорити проблеми із вищим станом. Була призначена комісія, що мала врегулювати це питання. Зауважимо, що саме в цей час спостерігаються зміни в настроях короля щодо міського стану [Macek, 2002, 350-351].

З'їзд у Празі 16 лютого 1513 р., на якому засідала комісія, нічого не вирішив. Навпаки, розгорілися ще більші суперечки. Вищий стан мав повну владу в земському, придворному, палатному та бургграфському суді. Тепер вони хотіли підкорити собі і міські суди. Це позбавило б міста хоча б якоїсь самостійності. Комісія 23 лютого 1513 р. винесла рішення: *«Не зрозуміло, у розгляді яких питань має брати участь міський стан, а у яких – ні? Здається нам, що нехай всі звертаються в суди, а якщо справа стосується міст, то нехай пани їх передають. Але нам невідомо, чи затвердить цю пропозицію наш стан. Інше прохання, щоб заможні міщани у земських судах відповідали за статутами панів та рицарів»* [Palacký, 1930, s. 396-397]. Водночас було опротестовано окремі положення «Земського статуту 1500 р.», які надавали перевагу панам і рицарям. Мова йшла про міських злочинців, зрадників і т. п., що давало панам право чинити розправу [Vojtišek, 1927, s. 45-47].

Для врегулювання ситуації до Праги 15 червня 1513 р. був висланий королівський секретар Процек Малий із Цетне. Саме ці події свідчать про зміни у ставленні короля до міст. Чим були зумовлені такі зміни? Це питання в чеській історіографії залишається відкритим. На думку Ф. Палацького, під

впливом угорських панів, король вирішив підтримати міський стан [Palacký, 1930, s. 398]. Автор погоджується з думкою, що можливо, король таким чином хотів протидіяти вищому стану.

На пропозицію Яна Главси міський стан всього Чеського королівства зібрався 19 травня 1513 р. у старій ратуші м. Праги. Обговорювалося питання про зменшення витрат у зв'язку з обмеженням міських прав і свобод. Саме тут було обрано 13 пражан і 15 послів із інших міст [Macek, 2002, s. 351]. Відтепер ці представники мали право виступати і приймати рішення від імені всього міського стану. Міська община теж підтримала це рішення [Tomek, 1894, s. 223-224]. Вдруге міський стан зібрався 15 червня 1513 р. Відомо лише, що прибув новий королівський секретар рицар Процек Малий, який нагадав, що міський стан повинен підкорятися вищим станам. Міста підтвердили свою покірність королю і попросили в секретаря заступництва. Управителям Чеського королівства міський стан передав список із вимогами. Зі згоди короля планувалося призначення нового великого з'їзду [Čelakovský, 1895, s. 48].

Таким чином, міський стан за сприяння Яна Главси уклав договір із уповноваженими князя Бартоломея Мінстерберзького щодо взаємодопомоги: *«Хоч би хто в цьому королівстві Чеському на права, свободи, справедливості поспіє сягнути, то князь має захищати міста...»* [Palacký, 1930, s. 390]. Цей договір був укладений строком на десять років. За надані послуги угода передбачала виплату князю (500 коп грош чеських у рік). Хоча договір був таємний, його не вдалося приховати [Rezek, 1890, s. 110].

За таких обставин, шляхта проводила проти міст агітаційні з'їзди [Schulz, 1900, s. 556-557]. Про це писав король Владислав II 6 липня 1513 р. пану Леву: *«Зрозуміло, що будуть проведені деякі з'їзди і переговори у землях щодо прав та свобод міст. Не зрозумілі причини, що можуть викликати опір земель. Хотілося б, щоб між містами і вами більше не виникало суперечок. Бажаю, щоб твої ради вирішили це питання...»* [Palacký, 1930, s. 391]. Всі вищезазначені з'їзди відбулися 13 липня 1513 р. Ради міського стану листом від 9 липня 1513 р. звернулися до очільників країв із проханням не підбурювати населення проти міського стану. Міста зазначали, що рицарі чинять беззаконня у краях. Це був хитрий хід міст, щоб призвести до розколу між панамі і рицарями. За таких обставин вищий стан просив короля призначити з'їзд на день Св. Бартоломея в м. Колін над Лабом (на ньому планувалося вирішити суперечку з містами) [Dvorský, 1887, s. 16-17].

З'їзд міського стану відбувся 28 липня 1513 р. у Празі. Тут 29 липня 1513 р. було підписано два документи. Перший – маніфест міського стану, другий – підтверджуючий документ між князем Бартоломеєм та міським станом. Маніфест виголошував права і свободи міського стану. На такі дії рицар Процек зачитав лист короля Владислава II, в якому зазначалося, що король вимагає припинення суперечок поміж станами, гнівається на князя за його дії в Силезії і забороняє камердинеру Буріану Трчці чинити самосуд у містах. Було вирішено провести термінові наради. Того ж дня князь підписав угоди із

представниками Старого міста щодо взаємної допомоги [Palacký, 1930, s. 395-397; Čornej, Bartlová, 2007, s. 536-37; Tomek, 1894, s. 335; Macek, 2002, s. 352-353].

Ці угоди розкривають проблему слабкої влади короля в Чеському королівстві. Домовленості давали можливість містам знайти захист в особі князя Бартоломея та боротися за свої права і свободи. Подальший хід перемовин не відомий. Відзначимо, що вищий стан обіцяв дати відповідь після з'їзду в м. Колін. Наперед зауважимо, що Колінський з'їзд розпочався 25 серпня 1513 р. Перебіг з'їзду детально нам не відомий. Відомо, що підтверджено прохання короля відповідно до попередніх королівських рішень 1502 і 1509 рр. [Palacký, 1930, s. 404; Macek, 2002, s. 353-354].

За таких суперечливих обставин всі чекали рішення короля Владислава II. Значимо, що князь Бартоломей особисто прибув до короля Владислава II. На жаль, хід переговорів не відомий, знаємо лише, що 17 серпня 1513 р. князь Бартоломей отримав відповідь про те, що король визнав союз Бартоломея і міського стану та підтвердив це рішення, яке мало бути таємним [Palacký, 1930, s. 402]. Можемо констатувати, що це була хоча й невелика, але перемога міського стану.

Князь 17 серпня 1513 р. отримав від короля особисту інструкцію, а також доручення, яке мав запропонувати містам. Зміст доручення полягав у наступному: 1) щоб міста не чинили опору панам і рицарям; 2) сплата податку з пива складає 1 грош із того, хто варить і продає; 3) прибутки залишаються у містах, але в разі потреби можуть бути використані; 4) всі проблеми міст мають вирішуватися через пана Рендла з Оушаві; 5) ці рішення мають бути затвержені міськими печатками і записані до міського статуту; 6) король обіцяв підтримку містам [Palacký, 1930, s. 403].

Допомагаючи міському стану, король не бажав втратити прихильників і серед вищого стану. Зустріч обох посольств із королем відбулася в м. Таті. На жаль, перебіг подій не відомий. Хід переговорів можна простежити, досліджуючи листи. Не маючи жодних причин у відмові, Владислав II 21 листопада 1513 р. видав указ, за яким підтверджував права і свободи міст. У відповідь вищий стан почав політичний наступ на міста. Це призвело до розірвання Святоякубської угоди (1508 р.), що більше шкодило позиціям короля, ніж містам [Čelakovský, 1895, s. 50].

Протягом 1515–1516 рр. політична ситуація залишалася напруженою. Зміни та пошуки шляхів примирення ворогуючих сторін спостерігаються після смерті Владислава II (1516 р.). У цей процес були залучені вищі кола чеського суспільства та правителі іноземних держав. Щоб запобігти масовому кровопролиттю, чеські стани зуміли організувати Святовацлавський з'їзд. Найбільша заслуга у цьому належить пану Вілему з Пернштейна (1438–1521). Святовацлавська угода була записана до «Земського статуту Владислава II 1500 р.», як доповнення без королівської редакції. На жаль, оригінал Святовацлавської рукописної угоди не зберігся у тій

формі, у якій він був виданий 24 жовтня 1517 р. Залишилися лише оригінали указів (54 нумеровані статті), пізніше на їх основі видавалися укази для жуп, які діяли до 1848 р., а також виписки з цього договору у перекладі латинською мовою від рицаря Процека Малего з Цетне (можливо, для короля Максиміліана I у 1518 р.). Ймовірним автором документу вважається Вілем із Пернштейна Відзначимо, що документ використовувався в чеському судочинстві при вирішенні суперечок між шляхтою і містами аж до 1782 р.

Більшість статей Святовацлавської угоди подає детальний опис судових і податкових процесів. Згідно угоди, основне, на що зверталася увага, – це повний або частковий розподіл та надання повноважень для судової системи, причому як центральної, так і периферійної (земські та міські суди). Варта уваги одна стаття, видана ще за правління Карла IV, про те, що кожен стан повинен керуватися своїм правом, шляхтичі та паничі – Земським судом, містяни – міським і т.д. Цікавим є факт, що при поданні особистих свідчень у земському суді «осілі» містяни прирівнювалися до магнатів. Окремі свідчення могли подаватися у письмовій формі. Найболючіше питання про пивоваріння нарешті було вирішено наданням йому статус-кво на 6 років (на користь вищого стану, який отримав право варити пиво у містах). Не згадувалося вже й питання про надання права третього голосу містам на з'їздах (міста мали право засідати). Ринкові відносини здобули певну свободу, таким чином кожен вільно, без утисків міг купувати і продавати товари. Під страхом смерті і втрати честі заборонялося в містах носити зброю. Зважаючи на

королівський борг, податкові збори без винятку накладалися на всі маєтки і володіння. Зрозуміло, що король мав отримати за відповідне рішення певні вигоди, було вирішено списати королівські борги [Malý, 1955, s. 199-221; Андрусак, 2015, с. 28-32]. Таким чином, попри всі проблеми, Святовацлавська угода сприяла стабілізації соціально-політичних відносин і завершення майже 40-літніх чвар і міжусобиць у чеському суспільстві.

Висновки. Отже, видання «Земського статуту» зумовило протистояння між вищим і міським станами. Суперечки точилися довкола політичних, економічних і релігійних питань. Вищі стани намагалися обмежити права і свободи містян. Протистояння міського та вищого станів тривало з почерговим успіхом. Завершенням протистоянь і розв'язанням внутрішньополітичних протиріч стало підписання Святовацлавської угоди 1517 р. Серед істориків існують розбіжності щодо значення Святовацлавської угоди. Одні вважають її перемогою міст, інші – вищих станів. Однак непохитним є те, що, незважаючи на компроміс і поступки, міський стан підтвердив право третього голосу при прийнятті рішень державного значення у Чеському королівстві. Відзначимо, що документ використовувався в чеському судочинстві при вирішенні суперечок між шляхтою і містами аж до другої пол. XVIII ст. Таким чином, можемо стверджувати, що Святовацлавська угода доповнила «Земський статут 1500 р.», заклала основні правила політичного й економічного життя чеського суспільства та утвердила модель станової монархії в Чеському королівстві.

Додаток

Перелік королівських міст у Чехії (поч. XVI ст.) [Macek, 2002, s. 21].

Старе місто Празьке, Нове місто Празьке, Кутна Гора (чеськ. Kutná Hora, нім. Kuttenberg), Градець-Кралоуе (чеськ. Hradec Králové, нім. Königgrätz), Жатец (чеськ. Žatec, нім. Saaz), Пльзень (чеськ. Plzeň, нім. Pilsen), Літомержіце (чеськ. Litoměřice), Коуржім (чеськ. Kouřim, нім. Gurim), Будейовіце (чеськ. České Budějovice), Лоуні (чеськ. Louny), Клатові (чеськ. Klatovy, нім. Klattau), Хрудім (чеськ. Chrudim), Табор (чеськ. Tábor), Часлав (чеськ. Čáslav, нім. Tschaslau), Німбурк (Нойенбург-на-Ельбе, чеськ. Nymburk, нім. Neuenburg an der Elbe), Стржібло (чеськ. Stříbro; нім. Mies), Домажліце (чеськ. Domažlice, нім. Taus), Шушіце (чеськ. Sušice, нім. Schüttenhofen), Вісоке-Міто (чеськ. Vysoké Mýto), Мост (чеськ. Most, застаріле нім. Brüh), Кадань (чеськ. Kadaň), Усті-над-Лабем (чеськ. Ústí nad Labem, нім. Aussig an der Elbe), Яромерж (чеськ. Jaroměř), Двур-Кралоуе-над-Лабем (чеськ. Dvůr Králové nad Labem), Пісек (чеськ. Písek), Водняни (чеськ. Vodňany, нім. Wodnian), Чеський Брод (чеськ. Český Brod), Колін (чеськ. Kolín), Мельнік (чеськ. Mělník), Слані (чеськ. Slaný, нім. Schlan), Бєроун (чеськ. Beroun), Полічка (чеськ. Polička, нім. Politschka).

Список використаних джерел

- Čechura, J., 2012. České země v letech 1437–1526. Jagellonci na českém trůně 1471–1526, Praha, Díl II, 423 s.
 Čelakovský J., 1895. Soud komorní za krále Vladislava II, 60 s.
 Čornej, P., 1993. Dějiny země koruny české I. Od příchodu Slovanů do roku 1740, Praha, 316 s.
 Čornej, P., Bartlová M., 2007. Velké dějiny země Koruny České (1437–1526), Praha-Litomyšl, Svazek VI, 839 s.
 Denis, A., 1932. Konec samostatnosti České, Praha, Díl I, 301 s.
 Dvorský, F. (ed.), 1887. Dopisy panu Zdeňka Lva z Rožmitála z let 1508–1520, Archiv český (další AČ) 7, Praha, s. 16–17.
 Haas, A., 1960. Privilegia nekrálovských měst českých z let 1453–1500, Codex juris municipalis IV. 2, 407 s.
 Hoffmann, F., 2009. Středověké město v Čechách a na Moravě, Praha, 712 s.
 Hosák, L., 1938. Historický místopis země Moravskoslezské, Praha, 1144 s.
 Hrubá, M., 2003. Jagellonská doba v dějinách měst na severu Čech – doba známá i neznámá. Doba Jagellonská v zemích České koruny 1471–1526, *Sborník katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy (KTF UK)*, Praha, s. 55–62.
 Kameníček, F. (ed.), 1890. Sněmy Moravské z let 1477–1480, AČ 10, Praha, s. 312.
 Macek, J., 2002. Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526), Praha, Díl 3/4, 599 s.
 Malý, K., 1955. Svatováclavská smlouva, třídní kompromis mezi šlechtou a městy z r. 1517, *Philosophica et historia I, Universitas Carolina*, s. 195–222.

- Marek, J., 1971. Městská síť na Moravě v 15. a 16. století (Studie o moravské společnosti v době Jagellonské 1), *Časopis matice moravské* (další ČMM) 90, s. 281–303.
- Matějček, F., 1959. Feudální velkostatek a poddaný na Moravě s přihlédnutím k přilehlému území Slezska a Polska. *Studie o přeměnách na feudálním velkostátku v 2. polovině 15. a v 1. polovině 16. Století*, Praha, 511 s.
- Palacký, F. (ed.), 1846. Akta veřejná i sněmovní v království Českém, r. 1479, AČ 4, Praha, s. 496–502; 504–505.
- Palacký, F. (ed.), 1862. Zřízení zemské království českého za krále Vladislava roku 1500 vadné, AČ 5, Praha, s. 262.
- Palacký, F. (ed.), 1872. Akta veřejná i sněmovní v Čechách od roku 1500 do 1509, AČ 6, Praha, s. 217–218; 236–237; 269–271; 271–272; 328; 347; 357–358; 386–391.
- Palacký, F., 1930. Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě, Praha, Díl V, 578 s.
- Pánek, J., 2001. Český stát a stavovská společnost na prahu novověku ve světle zemských zřízení. Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619), Sborník příspěvků z mezinárodní konference, Praha, 449 s.
- Pešek, J., Zilynskyj B., 1984. Městský stav v boji se šlechtou na počátku 16. Století, *Folia Historica Bohemica* (další FHB) 6, s. 137–161.
- Rezek, A. (ed.), 1890. Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského od roku 1450–1526, AČ 10, Praha, s. 110.
- Rezek, A. (ed.), 1892. Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského od roku 1507–1519, AČ 11, Praha, s. 134; 153.
- Schulz, V. (ed.), 1900. Listy do Kouřimě zaslané z let 1422–1513, AČ 18, Praha, s. 556–557.
- Schulz, V. (ed.), 1903. Listy do Budějovic zaslané z let 1405–1526, AČ 21, Praha, s. 257.
- Tomek, V., 1894. Dějepis města Prahy X, Praha, 632 s.
- Vaniš, J., 1982. Historická geografie lounska v druhé polovině 15 století (Pokus o mikrohistorickogeografickou studii), *Historická geografie* 20, Praha, s. 127–186.
- Vaniš, J., 1979. Hospodaření královského města Loun v druhé polovině 15 století, Praha, 239 s.
- Vaněček, V., 1970. České sněmy za stavovské monarchie (od poloviny 15. Století do počátku třicetileté války), Česka národní rada, sněm českého lidu, Praha, s. 103–116.
- Vojtíšek, V., 1927. O vývoji samosprávy pražských měst, Praha, s. 101.
- Wocela, J., 1847. Rozepře pány a rytířstwem a mezi městy za panování krále Wladislawa, *Časopis českého museum* (další ČČM) 5, s. 412–422.
- Winter, Z., 1890. Kulturní obraz českých měst: život veřejný v XV. a XVI. věku, Díl I, 919 s.
- Андрусяк, Я., 2015. Святовацлавська угода 1517 року: юридичне завершення протистояння між вищим і міським станом Чеського королівства, *Історичний часопис з богемістики і словакістики*, Ужгород, Вип. 5, с. 27–33.
- Виноградова, А., 1978. Проблема возникновения средневекового города в словацкой марксистской историографии, Славяне в эпоху феодализма, К столетию академика В.И.Пичеты, М., 370 с.
- Галямичев, А., 2011. Города Чехии в «злые годы после смерти короля Пржемысла Оттокара II», *Славянский сборник*, Саратов, Вып. 9, с. 58–66.
- Галямичев, А., 2014. Горные города и их место в истории средневекового урбанизма в чешских землях, Город и культура на Западе и в России, Сборник материалов Международной научной конференции, Саратов, с. 70–76.
- Галямичев, А., 2014. Средневековые города Чехии: общее и особенное в европейском контексте, *Известия Саратов. ун-та., Новая серия, Т. 14, Серия История*, Международные отношения, Вып. 2, с. 54–57.
- История Чехии, 1947. Под. ред. В.И. Пичеты, М., ОГИЗ-Госполитиздат, 258 с.
- История Чехословакии. В 3 т. Т.1, 1956. Под. ред. Г.Э. Санчука, П.Н. Третьяковой, М.: Изд.-во АН СССР, 416 с.
- Мельников, Г., 1977. Современная чехословацкая историография о проблемах развития чешских городов в первой половине XVI в., *Вестн. Моск. ун-та. История*, №3, 220 с.
- Озолин, А., 1978. Землевладения королевских городов Чехии в XIV - начале XV вв., Средневековый город, М., Вып. 5, 143 с.
- Олексієвць Т., 2007. Формування та розвиток міст Чехії (1197-1306 pp.) [Текст] : дис... канд. іст. наук: 07.00.02, Рівненський держ. гуманітарний ун-т., с. 199.
- Пушкарёв, С., 2007. Городское сословие и городской строй в Чехии в XIV Галямичев XV веках, *Историографический сборник*, Саратов, Вып. 22, с. 136–137.
- Рубцов Б., 1958. Эволюция феодальной ренты в Чехии (XIV - нач. XV в.), М., 196 с.
- Ясинский, А., 1901. Очерки и исследования по социальной и экономической истории Чехии в средние века, Основы социального строя чешского народа эпоху господства обычного права, Юрьев, 380 с.

References

- Čechura, J., 2012. České země v letech 1437–1526. Jagellonci na českém trůně 1471–1526, Praha, Díl II, 423 s. (in Czech).
- Čelakovský J., 1895. Soud komorní za krále Vladislava II, 60 s. (in Czech).
- Čornej, P., 1993. Dějiny zemi koruny české I. Od příchodu Slovanů do roku 1740, Praha, 316 s. (in Czech).
- Čornej, P., Bartlová M., 2007. Velké dějiny zemi Koruny České (1437–1526), Praha-Litomyšl, Svazek VI, 839 s. (in Czech).
- Denis, A., 1932. Konec samostatnosti České, Praha, Díl I, 301 s. (in Czech).
- Dvorský, F. (ed.), 1887. Dopisy panu Zdeňka Lva z Rožmitála z let 1508–1520, Archiv český (další AČ) 7, Praha, s. 16–17. (in Czech).
- Haas, A., 1960. Privilegia nekrálovských měst českých z let 1453–1500, Codex juris municipalis IV. 2, 407 s. (in Czech).
- Hoffmann, F., 2009. Středověké město v Čechách a na Moravě, Praha, 712 s. (in Czech).
- Hosák, L., 1938. Historický místopis země Moravskoslezské, Praha, 1144 s. (in Czech).
- Hrubá, M., 2003. Jagellonská doba v dějinách měst na severu Čech – doba známá i neznámá. Doba Jagellonská v zemích České koruny 1471–1526, Sborník katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy (KTF UK), Praha, s. 55–62. (in Czech).
- Kameníček, F. (ed.), 1890. Sněmy Moravské z let 1477–1480, AČ 10, Praha, s. 312. (in Czech).
- Macek, J., 2002. Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526), Praha, Díl 3/4, 599 s. (in Czech).
- Malý, K., 1955. Svatováclavská smlouva, třídní kompromis mezi šlechtou a městy z r. 1517, *Philosophica et historia* 1, Universitas Carolina, s. 195–222. (in Czech).
- Marek, J., 1971. Městská síť na Moravě v 15. a 16. století (Studie o moravské společnosti v době Jagellonské 1), *Časopis matice moravské* (další ČMM) 90, s. 281–303. (in Czech).

- Matějek, F., 1959. Feudální velkostatek a poddaný na Moravě s přihlédnutím k přilehlému území Slezska a Polska. Studie o přeměnách na feudálním velkostatku v 2. polovině 15. a v 1. polovině 16. Století, Praha, 511 s. (in Czech).
- Palacký, F. (ed.), 1846. Akta veřejná i sněmovní v království Českém, r. 1479, AČ 4, Praha, s. 496–502; 504–505. (in Czech).
- Palacký, F. (ed.), 1862. Zřízení zemské království českého za krále Vladislava roku 1500 vadné, AČ 5, Praha, s. 262. (in Czech).
- Palacký, F. (ed.), 1872. Akta veřejná i sněmovní v Čechách od roku 1500 do 1509, AČ 6, Praha, s. 217–218; 236–237; 269–271; 271–272; 328; 347; 357–358; 386–391. (in Czech).
- Palacký, F., 1930. Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě, Praha, Díl V, 578 s. (in Czech).
- Pánek, J., 2001. Český stát a stavovská společnost na prahu novověku ve světle zemských zřízení. Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619), Sborník příspěvků z mezinárodní konference, Praha, 449 s. (in Czech).
- Pešek, J., Zilynský B., 1984. Městský stav v boji se šlechtou na počátku 16. Století, *Folia Historica Bohemica* (dani FHB) 6, s. 137–161. (in Czech).
- Rezek, A. (ed.), 1890. Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského od roku 1450–1526, AČ 10, Praha, s. 110. (in Czech).
- Rezek, A. (ed.), 1892. Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského od roku 1507–1519, AČ 11, Praha, s. 134; 153. (in Czech).
- Schulz, V. (ed.), 1900. Listy do Kouřimě zaslané z let 1422–1513, AČ 18, Praha, s. 556–557. (in Czech).
- Schulz, V. (ed.), 1903. Listy do Budějovic zaslané z let 1405–1526, AČ 21, Praha, s. 257. (in Czech).
- Tomek, V., 1894. Dějepis města Prahy X, Praha, 632 s. (in Czech).
- Vaniš, J., 1982. Historická geografie lounska v druhé polovině 15 století (Pokus o mikrohistorickogeografickou studii), *Historická geografie* 20, Praha, s. 127–186. (in Czech).
- Vaniš, J., 1979. Hospodaření královského města Loun v druhé polovině 15 století, Praha, 239 s. (in Czech).
- Vaněček, V., 1970. České sněmy za stavovské monarchie (od poloviny 15. Století do počátku třicetileté války), Česka národní rada, sněm českého lidu, Praha, s. 103–116. (in Czech).
- Vojtíšek, V., 1927. O vývoji samosprávy pražských měst, Praha, s. 101. (in Czech).
- Wocela, J., 1847. Rozepře pány a rytířstwem a mezi městy za panování krále Wladislawa, *Časopis českého museum* (дали ЧСМ) 5, s. 412–422. (in Czech).
- Winter, Z., 1890. Kulturní obraz českých měst: život veřejný v XV. a XVI. věku, Díl I, 919 s. (in Czech).
- Andrusjak, Ja., 2015. Svjatovaclavsjka ughoda 1517 roku: jurydychnje zavershennja protystojannja mizh vyshnym i misjnym stanamy Chesjkogho korolivstva [Saintwenceslas agreement of 1517, the legal completion of the opposition between the highest and the burger estates of the Czech kingdom], *Istoričnyj časopys z boghemistyky i slovakistyky*, Uzhghorod, Vyp. 5, s. 27-33. (in Ukrainian).
- Vynogradova, A., 1978. Problema voznikovenija srednevekovogo goroda v slovackoj marksistskoj istoriografii [The problem of the formation of the Middle Ages city in the Slovakian Marxist Historiography], Slavjane v jepohu feodalizma, K stoletiju akademika V.I.Pichety, M., 370 s. (in Russian).
- Ghaljamychev, A., 2011. Goroda Chehii v «zlye gody posle smerti korolja Przhemysla Ottokara II» [Czech cities in “bad years after the death of the king Pshemisel Ottakar II”], *Slavjanskij sbornik*, Saratov, Vyp. 9, s. 58-66. (in Russian)
- Ghaljamychev, A., 2014. Gornye goroda i ih mesto v istorii srednevekovogo urbanizma v cheshskih zemljah [Mountain cities and their role in the history of the Middle Ages urbanism in the Czech lands], Gorod i kul'tura na Zapade i v Rossii, Sbornik materialov Mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii, Saratov, s. 70-76. (in Russian).
- Ghaljamychev, A., 2014. Srednevekovye goroda Chehii: obshhee i osobennoe v evropejskom kontekste [Czech Middle Ages cities: common and special in European context], *Izvestija Sarat. un-ta., Novaja serija, T. 14, Serija Istorija, Mezhdunarodnye otmoshenija*, Vyp. 2, s. 54-57. (in Russian).
- Istorija Chehii [History of Czechia], 1947. Pod. red. V.I. Pichety, M., *OGIZ-Gospolizdat*, 258 s. (in Russian).
- Istorija Chehoslovakii [History of Czechoslovakia], V 3 t. T.1, 1956. Pod. red. G.Je. Sanchuka, P.N. Tret'jakovoj, M.: *Izd.-vo AN SSSR*, 416 s. (in Russian).
- Meljnykov, Gh., 1977. Sovremennaja chehoslovackaja istoriografija o problemah razvitija cheshskih gorodov v pervoj polovine XVI v. [Modern Czechoslovakian Historiography of the problems in the development of the Czech cities in the first half of 16th century], *Vestn. Mosk. un-ta. Istorija*, №3, 220 s. (in Russian).
- Ozolyn, A., 1978. Zemlevladienija korolevskih gorodov Chehii v XIV - nachale XV vv. [Landownership of the Czech royal cities in the 14th – the beginning 15th centuries], *Srednevekovyj gorod*, M., Vyp. 5, 143 s. (in Russian).
- Oleksijevce, T., 2007. Formuvannja ta rozvytok mist Chekhiji (1197-1306 rr.) (The formation and the development of the Czech cities) [Tekst] : dys... kand. ist. nauk: 07.00.02, Rivnenskyj derzh. ghumanitarnyj un-t., s. 199. (in Ukrainian).
- Pushkarëv, S. Gh., 2007. Gorodskoe soslovie i gorodskoj stroj v Chehii v XIV–XV vekah [Local estates and local government in Czechia in the 14th – 15th centuries], *Istoriograficheskij sbornik*, Saratov, Vyp. 22, s. 136–137. (in Russian).
- Rubcov, B.T., 1958. Jevoľucija feodal'noj renty v Chehii (XIV - nach. XV v.), [The evolution of the feudal rent in Czechia (14th – beginning 15th c.)], M., 196 s. (in Russian).
- Jasynskyj, A., 1901. Očerki i issledovanija po social'noj i jekonomicheskoj istorii Chehii v srednie veka [Essays and studies on the social and economic history of the Czech Republic in the Middle Ages, The foundations of the social structure of the Czech people in the era of the rule of customary law], *Osnovy social'nogo stroja cheshskogo narodav jepohu gospodstva obychnogo prava*, Jur'ev, 380 s. (in Russian).

SUMMARY

**CITY STRUGGLE FOR POLITICAL RIGHTS IN THE CZECH KINGDOM
DURING THE REIGN OF THE JAGIELLONIANS DYNASTY (1471-1526)**

Yaroslav Andrusyak

Candidate of History, Docent of the Department of Ancient, Medieval and History
of Ukraine Premodern period
SHEE «Uzhhorod National University»

The article is devoted to the analysis of political disputes and the struggle of burgher estate for their rights, privileges and freedoms during the reign of the Jagiellonian dynasty. At the beginning 16th century in the struggle against the Czech szlachta 32 royal cities united. The main reason for the confrontation was not only economic issues, but also political ones. The situation was significantly complicated by the religious disputes. Five forms of confrontation between the higher and the burgher estates are revealed: 1) the struggle of cities against the opovědníks of “zemsky oppressors”); 2) regional military conflicts; 3) the seizure of cities of hrads (castles) and trade; 4) estates struggle in the Czech kingdom (with the danger of open confrontation); 5) occasional clashes between the cities and szlachta, which were common and could overgrown in a more serious interstate confrontations. There were four stages of confrontation between royal cities and higher estate: 1) to disputes concerning the “Zemsky regulations”; 2) the period of fights with the contributors; 3) the time to the head the burgher estate the Prince Bartolomme Minsterbersky; 4) until 1520, when there was a struggle to introduce the conditions of the Saintwenceslas agreement of 1517. Disputes between states could lead to decentralization, civil war and fragmentation of the Czech kingdom. The content and political significance of the Saintwenceslas agreement, which legally concluded the conflict between the cities and the Czech szlachta, was researched. According to it, the right to administer justice actually expanded to cities, while the jurisdiction of the zemské and imperial courts in the cities was not distributed. The burgher estate confirmed the right of the third vote. There are divergences among historians regarding the significance of the Saintwenceslas agreement. Some consider it the victory of cities, others - higher estates. The document was used in Czech kingdom legal proceedings in resolving disputes between szlachta and cities up to the second floor 18th century. Consequently, the Saintwenceslas agreement supplemented the «Zemsky regulations» and laid down the basic rules of socio-political relations in the Czech Kingdom at the stage of formation of a state-representative model of state administration.

Keywords: Jagiellonians, cities, estates, lords, knights, nobility, congresses.